

ארבע פנים בספרות העברית

לדן מירון

הוא של רטוש ובניגוד לדעתו של מירון נתנה דווקא הביקורת הספרותית את דעתה עליה והעריכה אותה כפי שהעריכה, אבל השפעתה החורגת — כדברי מירון — מתחומי המוגבלים של חוג הסידים ומחקים אם היא קיימת הרי היא קיימת במאמרו של מירון, שהגה זים וניפת את שירתו של רטוש עד אבסורדים. שירתו של רטוש אם כי היא מגלה זיקות לעולם ארכאי ואפילו במבנה הלשוני (הפיגורטיבי) שלו הרי שהוא לא הראשון אלא קדמו, בתחילה מירון, שאול טשרניחובסקי, שזכה אמנם לאותה זרות עוינת כפי שזכתה גם שירתו של רטוש אבל לו לטשרניחובסקי הזכות הבלעדית אבי ה"כנעניות". אנו מעריכים את רטוש במסותיו המעניינות, שכבשו לב החוקרים והחדידו הבנתם. בתחום שירתם של ביאליק ושל שלונסקי ואולי במסות אלה היה מירון מוצא סמך לפרסומו, "האהבה התטאה" שהוא אגב הטוב שב-פרקי מסה על רטוש.

אמת נכון הדבר שבעיית הקומוניקציה טיביות שבשירת רטוש היוותה מכשולם בפני הקורא הפשוט אך אז בא מירון במאמרו הפובליציסטיים ופירשם והלל בכך את הבנתה. וכאן החסיר המספיק הרבה שירים משל רטוש ואף ספר שלם בפרוזה המקדים את שירתו. לשבתו של מירון ייאמר שאצל רטוש גילה במסות מקורות יניקתו הספרותיים... אך את מרביתם השאיר לחוקרים הבאים.

הפרק הגדול ואולי התיובי ביותר שב-ספרד מוקדש ליוהר. ניתוחו מסיפורי יוהר מתקבלים על דעת כל קורא ואף מקילים עליו להבין את עולמו של הפרק המוכשר.

ואנו ביקשנו למצוא ניתוח מקיף של תחביבו המיוחד של יוהר, המפליא את כל חוקרי הלשון, מרקע הנוף של יוהר, שהוא יחיד במינו ואולי גם את תפישת הערבי שבירושתו הספרותית. על כל אלה לא מצאנו דבר וחצי דבר. ה"מגלה" לנו מירון חזיתו של יוהר גיבורי הדוממים על רקע בדידותו גופיית, המונולוג הפנימי והצטננות במקום ובזמן. הדברים יפים כשגשגים ואף לא מקוריים ביותר וניכרת בהם רשלנות שבעריכתם (ראה הנספח על סגנון סיפורים אחרונים של יוהר שאגב לא האחרונים, הם, כפי שהמסאי שמת גם את סיפורי הילדים שלו שהם מסתובבים מחשבת) וחבל על שלא הרבה מירון למחוק מתוך שפע החומר משפטים יונת החזורים ונשנים מפרק לפני יצירתו של משה שמיר קופתה אולי במתכוון במסות אלה. מירון מכיר ב-עובדה ששמיר, היה ראשון המודעים ברגיונאליות, שהיתה סיפוטית כלל למספרים בני דורו. מראשיתה ניכרה יצירתו התאוה לגילום עולמות חדשים במרחב, בזמן ובאפשרויות, "האנושיות" כדי להסיק, שמבחינת ההרשם האמנותי לא עבר שמיר על ההישג שהושג ב- כמה פרקים וזכרוניים שמחת לשמיר ובפרקי הפתיחה של "בו ידיו". ולמסות "האור", שיש בפרובלימטיקה של שמיר כדי לשפוך על בעיית-היסוד של התרבות הישראלית, המתחילה להתחבר, חשוב לנו לאין שיעור יותר מן ההפניות הספרותיות, "הטהורה", שאנו עשויים להפיק מן הקריאה בספרים אלה (כד' ו- ניתוחה העיוני של פרובלימטיקה זו הוא איפוא, גם התפקיד העיקרי, שהעמידה יצירת שמיר עד-כה בפני הביקורת הספרותית".

פרק חטוף וסובייקטיבי בהחלט כתוב מתוך חופזה יתירה כשכל מסקנותיו אינן מבוססות ואינן משכנעות וחבל על עמל כזה שנעשה למשה שמיר דווקא!

דן מירון הוא מסאי מוכשר. יש בו חוש ביקורתי מפותח ויש עמו כמות לא מבוטלת של ספרות מקצועית עברית ולועזית כאחת. לזכותו יזקף גילוי של אבות ישורון והוא הוא שפירש את רטוש לקוראים הלא מאומנים בשירתו. דן מירון ניסה כוחו בשירה (תולדי קיץ", שבעה שירים, הוצאת "גזית" תשי"ז) אך שאקלימו הרוחני הוא המסה ולא העיונית דווקא.

ספר זה שאנו נדון בו הוא השני של מירון, ונודה מלכתחילה, כי כפי שנכשל בספרו הראשון ("חיים הווי", אסופת מ-סות, ספריית הפועלים תשי"ט, 198 עמ') כשריטש את יצירתו של הווי בחיפושו, אחר התפתחות המפגש בין ההיסטוריו-זוף למשורר שבהווי בין התגובה על אופיים המשברי של חיי העם לבין הסמל הפיוטי, המוטיב העלילתי, התיאור ה-גופי והגיבור האליגורי המבטאים אותה" (שם בהקדמה) כן נכשל בספר הזה ב-נסותו לדון בארבעה (?) מראשי המדב-רים בספרות העברית המתהווה, הווי-לכת ונוצרת בישראל.

שפע המאמרים שניתך על ספר זה (אף מצד הקרובים ביותר לראייתו של מירון) הצביע לרוב על הצד הפזיוני שבו וגם אנו לא נצא מכלל זה.

מדוע ארבעה אלה? דן מירון קבע לעצמו מסגרת ספרותית מלאכותית ובה שני משוררים: אלתרמן ורטוש ושני מספרים: יוהר ושמיר והוא קיבצם ל-קבוצה אחת משום שקבוצה זאת, כדבריה, היא החורצת את גורלה של הספרות העברית והמעצבת את חווי פניה". הנתה חסרת-שחר זו, מוצאת לו מהלכים ב-ספרו הנושא כותרת משנית — "עיונים מתוך עמידה ראשונית כמעט ביצירות-הם". ואם נשאל לו למסאי שלנו, היכן מקומו של אורי צבי גרינברג ומדוע לא דן ביצירתו, שהיא היא המשפיעה ואף המעצבת חווי פניה של הספרות העברית בת ימינו, ודן מירון יודע זאת היטב, על כך לא מצאנו תשובה בספרו? ועוד, אם שמיר ויוהר הם, שני היוצרים התי-גיים היחידים כמעט (ביטוי אהוב על מירון!) בשדה הסיפור העברי" מהו עגנון ויצירתו החיונית המתמודדת עם משמעותו הרוחנית של ההווה ושל ה-עבר שלנו, הנקרא והגלמד היטב גם על ידי אותם הסופרים שמנה מירון כחיוניים מאוד לספרות העכשווית... האם ערכי יצירתו של עגנון אינם מסביעים סימנים מובהקים של תרבות ההולכת והמתרסקת לעינינו? למירון פתרונים.

ולגופו של הספר ייאמר: קראנו בזמנו את המאמרים של מירון על שירת אל-תרמן ואם כי יש בהם ניצוצות רבים והערות מבריקות הרי שאלתרמן ההוויגני והסומנאי עדיין לא נח-מצה באלה. "ארס פואטיקה" שלו מובע במאמר פרוגרמטי בשם "על הבלתי-מו-בן בשירה" (טורים שנה א' תרצ"ג-תרצ"ד, חוברת י"ט) אך מירון לא דן בו, כי אז אולי יכול היה להסביר לנו את נטיותיו הפשטניות ביותר של אל-תרמן בשירתו הקרוייה אקטואלית וחבל על שדילג עליו. לא קראנו בארבעה מאמריו של מירון על אלתרמן על הש-פעות חוץ כפי שלא מצאנו את אלתרמן של שאיפות פרוחודיות המנוגדות לשירתו הקודמת, אלתרמן כפרי-טיפוחיו של שלונסקי וכמתמרד בשירתו, והמפוצל כל כך ב"עיר היונה" ב"מכות מצרים" וב-"כוכבים בחוץ". מירון גם לא מיצה את משמעות הסמל של חמת הדי בשירתו אם כי סמל זה מבטא, לפי דבריו, יחסו של המשורר לכל החוויות שבחיים. אין איש, כמדומה לי, החולק על שיר-